

CATALONIA

SOBRE L «LLIBRE DE LA MORT» DE MARIAN AGUILÓ.
PER RAMON D. PERÉS

«A ls molts inconvenients d'exes pobres poesies, tenen el pecat original de no haver-s'hi fet (com en cap de les meves) prou cas del lector, ab qui no comptava, contentant-me de *pensar-les* en la llengua en que les escrivia y en la veritat de lo que hi deya, puix era impossible no sentir la poesia dels mots més expressius que s'arreconen pels pobles, testimonis de la llengua que voliem restaurar, y que sense cercar-los vénen a la punta de la ploma o ab l'escalf mateix de la rima.

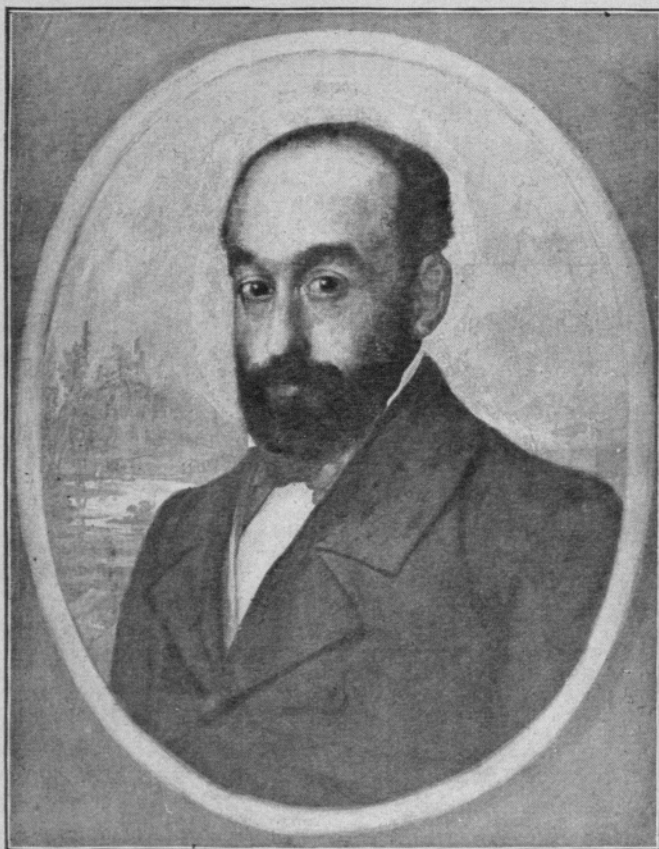
»Fent un tardà y pot ser ultim repas dels papers emborronats per mi, que generalment he tingut oblidats y ben a recó com los pertoca, he trobat aquests *Versos a la Mort*, que per mi han tornat a esser més d'actualitat que quan los feu, oblidant la nota de pessim que posí en algunes composicions, per romàntiques, exagerades e incorrectes.

»No sé si la vellesa m'ha dat una tolerància per lo meu que abans no tenia o si l'experiencia trista de la vida me fa creure que l'cor del jove present y endevina en lo que escriu lo que més tart ha d'arribar... Versos que creya exagerats, m'han semblat comprovats per les realitats de la vida, y m'ha ocorregut l'idea de publicar-los, ja que la major part estan impresos, per les bondadoses exigencies dels directors de les publicacions catalanes y mallorquines.»

Amb aquesta modestia d'home pensador i de savia experiència de la vida presentava al public en Marian Aguiló son *Llibre de la Mort*, que fins ara no ha vist la llum gracies a son fill. Semblava que no gosés afirmar sa per-

sonalitat de poeta recullint sos cants, escampats ja contra sa propria voluntat. Una especie de pudor de mostrar a tot-hom el fons de son cor semblava retenir-lo; un gran respecte a l'Art i als enamorats de la Bellesa hi ajudava ensems. Ell, avesat a custodiar llibres durant tants anys, sabia que la paraula impresa és com pedra que un cop sortida de la mà no torna enrera, i que, ans bé, ningú pot dir exactament ont anirà a parar ni qui vindrà algun dia a recullir-la. Pera un home com en Marian Aguiló l'immortalitat és un fet mentre no s'hagin reduït a pols les pàgines d'un llibre en que altre home ha escrit el seu nom. Per això sentia fonda i seriosament el respecte de la propria obra, i, al cap i a la fi, aqueix sentiment és la millor prova que s pot donar de que s respecta també als pocs o molts que han de llegir-la. No és modestia el dir que lo que un escriu no té cap importancia ni cap pretensió, i en lo mateix moment en que brota de la ploma donar-ho al public sense un instant de remordiment, de dubte, de por per les critiques que pugui motivar: si això pot fer-se amb un article de periodic, que necessàriament s'escriu i es llegeix depressa, no té excusa en un llibre, que és de suposar ha vist la llum quan l'autor ha volgut i que serà llegit també en moments de calma i de reculliment. Ho sap perfectament, o deuria saber-ho, l'escriptor que s presenta al public amb una de ses obres, i sols un equivocat refinament d'orgull, o l mal gust i l'ignorancia, poden induir-lo a que s presenti en *deshabillé* quan és del cas anar decentment vestit.

Si alguns exageren cap al cantó del des-
cuit, molt comodo perquè estalvia treball,
en Marian Aguiló va arribar a exagerar cap
al cantó de lo perfecte, lo qual ve a consti-
tuir un torment pera qui produeix i una

MARIAN AGUILÓ I FUSTER ALS 30 ANYS

D'un retrat fet en 1855 per en J. Mestre

causa d'impacients i fins de desillusió per a l'legidor. Donar a llum al cap-d'avall d'una llarga vida poesies escrites al començament de la joventut, perquè sols la vellesa ha trobat indulgència per aquells fills que no semblaven prou hermosos a llur propi pare, és un cas molt poc freqüent en lo camp de les Lletres, i més estrany el fa encara l veure que l pare no tenia pas raó d'avergonyar-se d'aitals fills. Si un home hi ha en la Literatura catalana que, essent completament sincer i natural, imposi respecte am ses poesies i es guanyi l'legitimament el nom de poeta veritable no més que descobrint ingenuament

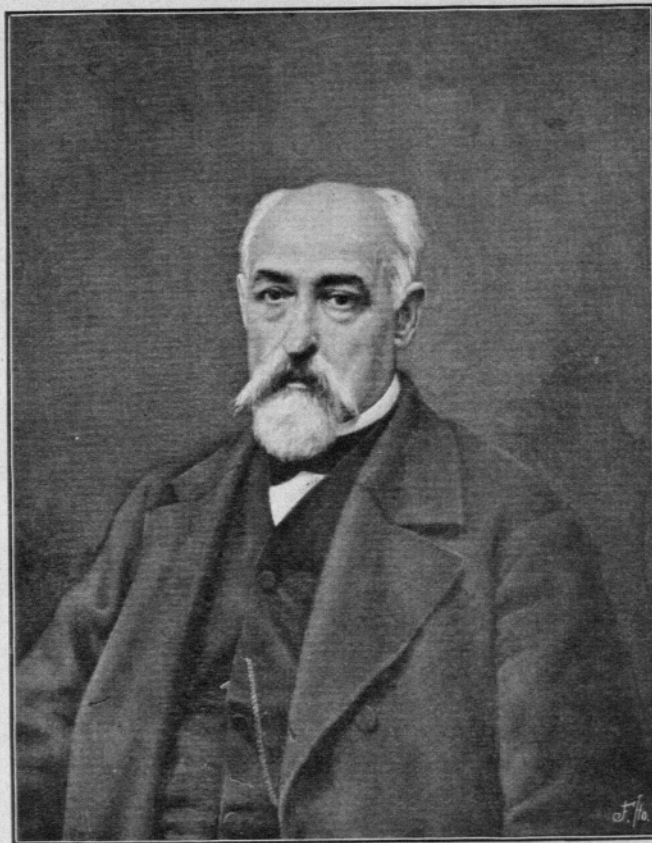
el fons del seu cor com si estigués en l'intimitat d'uns quants amics, sense necessitat de grans frases, fetes exprés per aesser aplaudides, aqueix home és en Marian Aguiló. Sempre és bella la Poesia quan per ses venes corre fecundant i incontestable l riu de la vida, i l'home descobreix sa testa emocionat quan sota ls versos sent palpit el cor d'un altre home que diu la veritat perquè la força del sentiment no li deixa prou fredor per amentir. Cert que no costa de trobar en algunes de les poesies del *Llibre de la Mort* fragments en els quals se veu patent que no totes foren escrites per a l public, troços de poesia casolana que a un lector fred i indiferent podran semblar de marcat prosaisme; però la santedat del sentiment que inspira a l'autor, les fondes arrels d'humanitat que hi ha en aquell, fan que tot s'oblidi menys les belle-

ses, l'art, la magistral habilitat que poques ratlles més amunt o més avall apareixen sempre. Qui s'entreté en buscar defectes en les paraules mig formulades, mig indecises, que expressen un crit de l'ànima, quan aquest crit és fondo i s'emporta desseguida tota la nostra simpatia? Ademés, en Marian Aguiló era un veritable artista i no pecava mai greument contra l bon gust, fins quan escrivia pensant no més que am sí mateix, per a son propi esbarjo i no per a agradar al public.

Aqueixa costum d'escriure *ex abundantia cordis* ha donat a les poesies de l'Aguiló

un caracter quasi unic entre nosaltres. Son *Llibre de la Mort* és, en rigor, lo *Llibre de l'Amor y de la Mort* per son assumpte; lo *Llibre de la sinceritat poetica* per sa forma. I «què hi ha, en veritat, que sigui finalment bell, excepte la mort i l'amor?», ha dit lo poeta Walt Whitman. Què hi ha també, fóra de la sinceritat, que sigui art veritable? «En la meua infancia m'agradaven els dies sense sol, els arbres sense fulles y els homens callats», diu l'autor; i al escriure-ho pinta tot un caracter, melancolic, de pensament seriós, capaç, en fi, de cantar a l'amor sense profanar-lo i a la mort sense temer-la més de lo just. Cal una base real, fisiologica, a la tendència poetica d'un escriptor, si ses obres han d'esser quelcom més que fals exercici retoric tant aviat fet com oblidat. Que alguna vegada exagera sos sentiments? Pot-ser; més

remarqueu que sols els exagera per un estat momentani de son ànima: no ls inventa. El mateix Aguiló dona feta la contesta an aqueixa objecció en una de les frases que he citat, frase d'or i que explica mil misteris que avui i sempre envollaran el moment de la concepció poetica: «...el cor del jove pressent y endevina en lo que escriu lo que més tart ha d'arribar...». L'exageració d'avui, doncs, tal volta no sigui més que la profecia de demà... si l jove exagera cap a la tendència que millor s'avé am son modo d'esser. En una de les primeres pagines de son llibre diu en Marian Aguiló, preveient una pregunta que poden

MARIAN AGUILÓ I FUSTER ALS 72 ANYS

Del retrat fet en 1897 per en Tomás Moragas

pera l Centre Excursionista de Catalunya

fer-se sos llegidors: «Per què ls morts són els meus amichs? Per què m'oblit dels vius que m'estimen, per recordar, en les festes anyals, la cara de cera groga dels amichs que m falten? Per què amargar el ple de la vida?» I sa resposta és: «Ells han trobat la veritat que jo cerch debades. L'ideal sels ha fet real». Això és lo que podriem dir la raó poetica d'un fet. En quant a la raó prosaica, a la més íntima, a la que l'home no s confessa a sí mateix més que en certs moments de llum sobrehumana que l fa arribar a l'arrel de sa naturalesa, pot-ser l'hauriem de cercar en altra pàgina, quan escriu bella

i tristament: «En la primavera de la vida, l'arbre en flor de ma esperança sofri tantes tempestats, que m'avesí a veure trinxada a mos peus la fulla verda y bellugadiça, romputs els branquillons y capbrots ab les fuetades del vent, fent estesa per terra, y l'arbre encorvat y mig girat. D'aquí l'etern gemech de la brancada, que naix a vora un freu ahon lo vent acanalat l'açota, y mentres els demés arbres se gronxen amorosament, ell lluita a vergassades a punt d'estrellar-se. El trencament no arribà; hi ha vingut la tardor, y sense vent cauen per sí soles les fulles mortes y seques del arbre: axí mos dies».

Més deixem-nos de cercar raó exacta y terminant a tot lo que diu, perquè així ho sent, un home que ha nascut poeta no sols per l'imaginació, sinó pel cor. Qui així és, sent am major força que altres: sos dolors s'ageganten i l'aclaparen sense gran dificultat; ses alegries cauen en son esperit com la fresca gota de rosada sobre l delicat teixit de la fulla, i són absorbides am la mateixa fruïció i rapidesa, mentres la fulla s'aixeca aixebida per un moment pera guaitar ont és la proxima gota que ja espera, que ja anyora, am la qual ja somnia, perquè una sola no basta a sa sèt d'ideal i serveix sols pera remarcar l'absència de les altres. Aitals esperits són naturalment inclinats a la melancolia i sols els manca una ratjada forta pera que hi caiguin, ja per sempre, ja passatgerament. Les malalties, la mort, les mil armes am que compta l'món pera ferir-los, s'encarreguen generalment de realisar l'obra a la que sols una gran força de voluntat, am son caudal de renovades energies, pot oposar-se victoriosament. «Per què amargar el ple de la vida?» se pregunta la voluntat a sí mateixa. I tota una serie de concauses pot estudiar-se en la resposta.

Lo *Llibre de la Mort* den Marian Aguiló té un nucleu que s'ha anat desenrotllant com de la llevor naix la planta: les poesies inspirades al poeta per la mort prematura de la seva mare. Elles són, en rigor, les que m'han fet dir que aqueixa obra és també lo *Llibre de l'Amor*.

Tant quant viurè seretz de mi lausada

diu lo poeta a sa mare, citant a Bertran de Roaix; «som estat ta tomba viva», afegeix; i, més endavant, «jo som ta tomba, moriras ab mi». Lo poeta en sa joventut és com una larva que necessita cert calor pera desenrotllar-se, i aqueix calor, que és sempre algun gran sentiment, ben clar se veu que fou en el cas den Marian Aguiló l'amor que sentí vivissim, durant llarga vida, per la seva mare. Ell la canta, verament, com un enamorat, troba sempre aspectes nous al carinyo que li porta, i, d'ençà que la mort els separà fins que torna a reunir-los, no passa un sol aniversari del dia en que va perdre a la santa dona en el qual no li dediqui alguna poesia, algunes paraules delicades i fervents que són com pedra afegida al monument que vol erigir-li. Qui no ha sentit mai l'amor d'una mare, a qui s'estima com a una dolça realitat i es respecta com a un altíssim símbol, que passi de llarg en la lectura del llibre a l'arribar a eixes poesies; més qui sapiga quelcom de les més amagades fineses del cor, que s'rabegi en eixes aigües pures que passen fondes entre riberes eternals. En el tresor de la Poesia íntima catalana l nom den Marian Aguiló no pot morir després d'haver erigit aqueixa *tomba viva* a la seva mare. I no és aquesta la sola que erigi, sinó també la de sos millors amics, i encara una altra: la de ses propies illusions i anyorances. Tot quant va estimar volgué tancar-ho dintre d'aquest llibre, i això és el que fa an aquest venerable, com altres de ses qualitats el fan digne del major estudi. Resumint, l'impressió total és que un voldria veure al poeta un xic menos disposat a rendir-se fàcilment al dolor, voldria veure-l afirmant am més força l dret i el desig de viure; però, prenent-lo tal com és, sols motius d'alabança ns dóna a l'expressar son continuat renunciament a la vida, perquè sa expressió és bella, magistral, clàssica, com molt pocs més puguin tenir-la entre nosaltres. Quan ens diu, per exemple:

Ja tinch tantes fulles negres

en el llibre del meu cor,
la Mort ab lletres de llàgrimes
m'hi té escrits ja tants de noms,
que a les ciutats dels qui viuen
anyor les ciutats dels morts,
puix coneix pels cementiris
més gent que en els altres llocs,

no solament ens convenç i atreu, sinó que la nitidesa i facilitat de sa forma ns dóna un excellent model que imitar. I quan afegeix més endavant:

Revoltat de creus y fosses
a l'eternitat m'acost,
veent millor lo que és la vida,
si entre est món y l'altre m pos.

el poeta intim sens converteix de sobte en altíssim poeta religiós de severa i noble actitud, de paraula grave i transcendent. Quan ens parla de quelcom tendre i juvenil, de quelcom delicat, és sempre digne de son assumpte i sap, per exemple, pintar-nos la llarga agonja d'una nena de sis anys am frases tant afortunades com aquesta:

Quina tempesta tant llarga
pera desfè un pom de flors!

I afegeix després, davant son cos inanimat:

Cobriu-lo... enramau la gabia,
ara que n'és fuit l'aucell.

Voleu veure com descriu un tipo de la terra? Llegiu aquest fragment d'un de sos romanços, dels quals ha fet un enfilall am lo titol general de *Nova dança de la Mort*:

Restaurat, a l'hora-baxa
cavalgui en un valent mul,
ab l'arnès de seda antiga
ple de borles y repunts.

Per moço de peu tenia
un pallardas forçagut,
falaguer y entès per traure
dels camins aspres l'enuig.

Duya jupetí de grana
ab botons de vintivuits,
gech sobrer penjant al muscle,
calces curtes de vellut.

Gorra color de la fava,
camals blanchs com els peüchs,
força veta a l'espardenya
y a les mans un llarch verduch.

No és precis continuar remarcant lo que ja és sapigut: que n Marian Aguiló era un excellent escriptor en vers, com ho fou també en prosa, la qual és quasi sempre en ell magnífica, inspirada i ben nodrida de la sava d'altres segles. Sense la fantasia creadora de Mossèn Jacinto Verdaguer, s'assemblava an ell en la riquesa i sabor de son llenguatge, en la força i finesa del sentiment, i, si no fou exactament un gran poeta, avui millor que mai se veu que era un dels més indiscutibles de Catalunya per dret de naixença, tant com pel dret que dóna l'estudi.

En un dels fragments en prosa que intercala entre les poesies de son llibre, té l difunt poeta aquesta frase de descoratgement i de vellesa: «La casa on vaig naxer no ha durat més que jo... tot ho he vist renovar... y m'engega d'aquest món. Aquesta generació ho ha canviat tot: ni duren els monuments de pedra: tot se muda». Jo, al observar que algunes de les composicions que aplaudeixo aquí foren escrites en data tant reculada com la decada del 1840 al 1850, i que, a pesar d'això, semblen tant fresques i modernes com si fossin d'ara, respondré a les pessimistes paraules del nostre autor: hi ha quelcom que no s muda i que respectaran aquesta generació i les vinents: la poesia que surt del cor i parla l llenguatge de la veritat. Hi ha poetes antics que semblen nascuts avui dia. Tot ressuscita: en Art hi ha també *revenants*, espectres qui tornen, com en la obra d'Ibsen.

RAMON D. PERÉS

DEDICATORIA DE GÖTTE

Vingué l mali: son pas lleugé esvaïa
el sòn que m posseïa suauement,
i, ja ben desvetllat, jo feia via
per la montanya amunt alegrament;
me delitava veure com lluia

en les flors la rosada transparent...
El jove dia resplendent s'alçava,
i tot, al renovar-se, em renovava.

Sent amunt, del prat baix i la ribera
vaig veure com s'alçava arrocegant
una boira subtil i joganera
que creixia després, amunt volant.
El goig dels ulls deixà d'esser lo que era,
un vel terbol cobria-m tot voltant,
i, negat entre nuvols ja sèns nombre,
vaig trobar-me tot sol en la penombra.

Tot plegat va semblar que l sol hi entrava:
la boira, penetrada de claró,
tota ella s'omovia i revolcava
amunt i avall en lenta partió.
Ab quin dalè tant gran jo l'esperava
el retorn de la llum en la foscort...
Acabada la lluita vaporosa,
els ulls va cloure-m llum esplendorosa.

Tot seguit un anhel que al pit sentia
me va dar cor d'obrir-los un moment,
més tot entorn brillava, tot ardia,
i sols pogui teni-ls oberts breument.
Per un nuvol portada, apareixia
una dona divina, resplendent:
ella m mirava, davant meu sospesa...
Mai en ma vida he vist semblant bellesa.

«No m coneixes? — va dir-me desseguida
amb un parlar suau tot amorós. —
No coneixes aquella que en ta vida
tant consol ha donat als teus dolós?
Sí, que m coneixes, sí. Per sempre unida
m'has sentit al teu cor impetuós;
no t'he vist, ja de nin, que tes mirades
me cercaven plorant moltes vegades?

«Oh! Sí, que t'he sentit temps ha, — jo deia,
a terra bo-i caient agenollat. —
De jove m'has dat pau quan jo m desfeia
per tantes passions tempestejat.
Quan sota l dia ardent mon front dequeia
tes ales celestials l'han refrescat:
els presents de la vida tu ls corones,
i no n vull cap més goig que ls que tu m dones.

»No t vull anomenar: més d'un ho intenta
i diu que t posseeix tot-hom qui vol;
creuen veure-t molts ulls; més, resplendent,
ja ls hauria cegat ta llum de sol.
Vaig tenir molts companys, desconeixent-te,
més ara que t conec me trobo sol:
a soles vull gaudir ventura tanta
i en mi tenir reclosa ta llum santa.»

Va mig-riure; va dir: «No volis tant!
Bé cal deixar-vos veure poca cosa!
Tot just retornes de l'engany més gran,
tot just retens ta voluntat commosa,
i ja t creus sobre-home en un instant,
i els devers que tens d'home ja t fan nosa.
Dels altres semblants teus, què ten separa?
Fes la pau amb el món: mira-t encara.»

I jo vaig exclamar: «Perdó, perdó!
La llum ara has obert a la mirada;
d'un alt volé en la sang sento l'ardó,
i sé l perquè la gracia m'és donada.
Pels altres creix en mi l teu noble do:
no dec servir-lo en l'ànima lancada.
Per què he cercat la via am tants afanys
sinó per ensenyar-la als meus companys?»

Ella, divina, mentre això li deia,
mirant-me estava piadosament,
i a dintre l seu esguard ben clar jo veia
en què havia fet bé, en què malament.
Desseguida, veient-la que m mig-reia,
nova alegria m va inundar potent...
Llavors vaig poder del tot aimar-la,
i acostar-m'hi a la vora, i contemplar-la.

Damunt la boira de color de cendra
i dels lleugers vapors posà la mà,
que an ella docils van deixar-se pendre
i esquinar-se, i desfer-se, i dissipar.
De la vall vaig reveure l color tendre,
i vaig reveure l cel brillant i clar:
un vel de boira ella retenia
que entorn se li plegava i esllanguia.

«Jo conec el teu goig, la teva pena,
lo que en tu viu, lo que hi està naixent;
tè, — va dir-me (jo l'ànima tinc plena

*de lo que ella va dir-me, eternalment);—
res pot mancà al qui am l'ànima serena,
de mans de lo real, rebi en present
aquest vel, que és el vel de la Poesia,
teixit de boira suau i llum del dia.*

*»Si l'ardent sol d'estiu el front us torra,
desplega l vel en mig de la xardor.
Sentiras desseguida l'aire corre
tot ple de bons aromes i frescor,
els dolors de la terra ell els esborra,
fa llit de flors del llit de la presó;
per ell és conhortada tota pena,
el dia és temperat, la nit serena.»*

*Veniu, doncs, germans meus. Si en l'aspra costa
trobeu que ls passos se us van fent pesats,
si voleu força novament disposa
en fresques flors i en dolços fruits daurats,
anem junts vers el dia que s'acosta;
mentres vivim, marxem ben animats.
Quan altres plorin damunt nostre un dia,
puguí encar nostre amor dà-ls alegria!*

TRADUCCIÓ DE JOAN MARAGALL

DOMINACIÓ. PER JOAN PEREZ JORBA

LA casa estava illuminada per la festa i l'alegria, i en ella s'havien aplegat unes quantes famílies conegudes. Jo, Miquel Andreu, era l'hoste foraster, que feia més de dinou anys errava per la vida, en les ciutats furioses i llunyanes.

En arribant-hi, a l'antiga i venerable casa, varen desvetllar-se tot seguit en el meu cor una munió de recordances, lluminoses i boiroses, dels temps angelics i esvanits en que inefablement i alegre va escolar-se ma infantesa. Els Vells, que eren fidels i antics amics, me varen rebre afectuosament, am mostres d'una bondat commosa, que va també portar-me a l'imaginació i record d'aquelles delitoses hores mortes en les que ma tendra vida va escllarir la llur ja un xic feixuga.

La meva estada hi va esser plasevola i tranquil·la. Va durar solament dos dies. En essent a la migdiada del segon, en que s'esqueia l de la festa anyal, varen donar en aquella casa un gran convit. Hi havia dones i donzelles forasteres; s'hi trobaven homes, nois i infants de la ciutat llunyana.

Entremig d'aquella gent emburgesida, d'un refinament amanerat en els actes exteriors, la meva Anima s va isolar estremint-se de tristesa i, fins més tard, va viure sola i en silenci una vida febrosa i replegada. De cop la va invadir una dolcíssima malinconia al reparar en que aquelles existències eren inconscients del profon misteri que fosca-ment anava envolcallant-les. Eren ànimes febles i conciroses, que no tenien l'equilibri de la vida ni la fortesa d'afrontar-la, que a despit de les llurs afirmacions no la sabien ni sisquera la sentien, ja que en realitat ignoraven les lleis que la promouen i governen, ja que s preocupaven massa de la superfície de les coses, de les causes i dels efectes.

«La vostra alegria,—jo pensava,—fa un ombra de tristesa. El valent coratge que am la voluntat us produiu, denuncia una feblesa llastimosa que mai, fent el cor fort, podrà vencer la vostra ànima.»

Va començar una encongida gatzara i un apaibagat engrescament, després del dinar. L'acalorament anava invadint voluptuosament les cares palides, que s'enrogien, que s'encenien i s'envermellien. Els homes fumaven amoinadament i enguniosa; les criatures jugaven silenciosament les unes am les altres, i les dones emmaridades contemplaven am tristesa la faç acalorada de les llurs filles. Algunes donzelles portaven clavades en els llurs cabells, com un símbol de puresa i de virginitat, unes roses blanques encara no ben esbadellades; n'hi havia que n rumbejaven elegantment d'envermellides que ls donaven el posat místic i sensual de verges misterioses. I allavors el meu esguard va desponcellar-les, el meu pit amb anhel va amparar-les, i la meva Anima una estona en silenci va adorar-les.

«Vosaltres viviu una vida enguniosa i

fatal, ànimes que esteu posseïdes pel prejudici de la Mort.»

I vareig concebir l'idea piadosa de procurar an aquelles verges algunes estones de veritable esplai, alguns moments de vida alegre, algunes hores de profund oblit. Desplegant una mínima part de les forces poderoses acumulades en la substancia de ma natura superior, exercint el fecon prodigi de les facultats que revelen ma intelligència sobirana, jo podia crear en l'interior d'aquelles pobres donzelles una vida real encara que efimera de felicitats i de plaers supraterrrestres que per un instant poguessin afranquir-les del jou fatal que les oprimia. Hores feia que ls meus ulls havien penetrat el misteri tragic de la llur existencia, i la meua Anima estava tota presa d'aqueixa suprema revelació. En un moment de solemnia lucidesa i d'omnividència quasi, vaig especotar amb una sola ullada l complet desenrotllament de l'existència d'aquelles donzelles, am totes les seves metamorfosis i am totes ses mudances, participant profundament de les seves venturades, de les seves afeccions, de les seves miseries, de la tristor inefable de les seves malinconies; i vaig veure en forma palpitant i viva descloure's els llurs essers en l'infantesa, formar-se més tard adolescents, transformar-se immediatament en verges pudiques, emmaridar-se i encarnar, desformar-se i envellir-se, emmalaltir-se i finalment morir. La meua mirada va abraçar en un moment eternal tota la llur vida; el meu cor va tremolar d'emoció i de tristesa davant de la revelació de l'espectacle. Com que era altament piadós que aquelles vides experimentessin algunes hores de vivificació suprema, jo podia reflexivament, coneixedor com era de la Vida, damunt d'elles desplegar la meua misericordiosa ciència.

Ens trobavem reunits en un saló profon. La clara i blanca llum que enviava l cel tot destriant bolvetes grises l'omplenava tot de banda a banda. Entrant tots al plegat dins la cambra, el reculliment vital que hi reposava s va desfer i morir tot d'una. Això, que va

percebre tot seguit l'acuitat dels meus sentits refinadíssims, me va causar una sensació profunda de dolor i de violació. Però era precis refer-se i dominar l'impuls de la tortura.

El meu esperit aleshores va tornar a observar am més clarividència l'afectada distinció dels gestos en els cavallers; l'intranquillitat que cor-prenia aquelles dónes al sentir com rabenta l'existència s'escolava; l'inconsciència dels infants allargant les mans avidament per arrapar-se a la gloriosa vida; l'anhel fervorós eixint del cor de les verges palpitants, que bategaven d'esperances i de pressentiments; el són neguitosíssim de les avies que s'endormiscaven per no poder soportar despectives l'enorme pes de la vida que sobre d'elles s'aclofava... Les bolves de la llum anaven disfumint-ho i enterbolint-ho tot... Era un espectacle entristidor i quasi esborronador, am tot i l'alegria que inconscient i lenta despuntava. L'animació començava a comprendre aquelles criatures, tot volatilisant i adalerant la llur existencia esmortuida.

De sobte varen començar a tocar un ball en aquell saló. Vaig veure algunes parelles que avançaven a poc a poc de bracet. I com que jo d'entre tots aquells homes era quasi l més jove, com que jo pel meu sobirà silenci havia contribuït a enaltir la meua figura, les donzelles varen dirigir els seus ulls curiosos i suplicants cap al meu rostre jovenivol. Vareig acullir-les majestuosament, amb un imperceptible somris ideal, amb un esguard d'ingenua i candorosa adolescència. El meu front victoriós va exasperar a tots els homes que hi havia en aquella cambra; la meua altesa moral va confondre totes les mirades allí reunides; la meua poderosa voluntat va començar a exercir el seu imperi. El meu jo tot d'una s'imposava.

Pera que totes les donzelles poguessin disfrutar de les potents virtuts de la meua Anima, pera que jo pogués també olorar i extreure l'essència poetica de la llur vida comuna i després excelsa, calia que jo les passegés per tanda d'una a una en els meus braços, calia que jo no n triés cap ni que

m'inclinés exclusivament vers una d'aquelles bel·leses...

Portava de bracet una donzella, la més alegre i desinvolta, que m'apretava despreocupada i convulsivament, sense malícia; i el meu esperit va comblar-la de totes les ardents felicitats que ella somniava, de tots els plaers espirituals per què ella s'al·lia. Varem entrar en el ball hermosament. La dansa ubriagadora va portar el seu ésser a una vida més profunda, a una existència més elevada i lliure, a una situació més franca i delitosa de les que ella havia gaudit fins aleshores. Els seus sentits insensiblement s'evaporaven; sense adonar-sen, la seva ànima s'exultava i s'afonia. Com més intensament i voluptuosa vibraven les fibres de ma natura sensual, com més sobirament i plena s' desenrotllaven les vitals potències del meu ésser, la meua existència espiritual assolí un ritme més adalèrat i vertiginós, la meua Ànima arribava extàticament i depressa al cim més alt de l'emoció humana, el meu pensament obtenia una clarividència i una lucidesa serenes i reveladores. I jo comunicava aqueixa vida sensual i alhora ànimica a la meua companya; jo la transportava en extasi i realment an aqueixa existència superior i meravellosa. Les galtes d'ella s'anaven inflamant gradualment; els seus ulls adquirien una expressió d'embaïllament i una més viva llum; les formes ideals del seu còs prenien una esplendent graciositat; tota la seva vida venturosa d'aleshores desbordava i bategava; tota la seva ànima cor-presa s mostrava agrada i vençuda per la meua fascinació piadosa. I jo mateix, seduït per la meua obra, li dava an ella les gràcies per haver-se ofert tant francament i oberta a la meua iniciació suprema. En aquells instants de veritable eternitat humana, jo mateix me superava i m'excellia, jo esdevenia gran, immortal i poderós quasi bé sense adonar-men.

Després va succeir a la donzella franca una joveneta adolescent, que jo amb prou feines amb mos braços gosava enllaçar: tanta era la commoció que tot d'una ella m va produir i que violentament va trasbalsar el meu

jove cor. Jo li vaig dir les paraules que fan somniar ventures il·lusòries i eternes, els mots ideals que satisfan l'esperança i desmaiïen els sentits abans de delitar-los. Vaig sentir els seus genolls vacillar. I amb mil teies roentes vaig inflamar la seva ànima naixent: les venes de ses mans portaran tota la vida l record del contacte dels meus dits. Més tard els meus braços varen esflorar delicadament el còs d'una verge superba, altiva com una reina, que va tenir d'humiliar-se davant de la potència dels meus somnis ambiciosos. Després una hermosíssima i essencial donzella, que tota respirava fina sensualitat, va sucumbir al pressentir les voluptats que idealment mos llavis li prometien. Vaig fer gaudir una hora eternal de poesia inefable, de religiositat profunda, a una verge pudorosa que mostrava un ovalat visatge cobert per una espiritual blancura. Me va cor-pondre una sentimentalitat commosa amb una donzella melancòlica i tendrívola, amb una verge ensomniada i candorosa, a qui vaig fer sentir les més altes tendreses, les més santes emocions, els més subtils i complicats idealismes. La meua Ànima s va estremir de deliciós terror al sentir aquell cor de verge bategar tant fortament. I sem va nuar el pit a l'adonar-me que una llàgrima de felicitat espuïava en els seus ulls...

I heus-aquí que jo posseïa aquelles verges sense posseir-les

Quantes varen ésser, després, les donzelles que idealment vareig desflorar? Jo no sé. Unicament recordo que encara varen passar llargues estones de dominació absoluta, de submissió completa, en les que vaig desvetllar en aquelles pobres ànimes tota l'alegria que podia cabre en la llur substància. En mi varen ésser hores d'una inestroncable i profunda generositat, d'una pietat que infonia vida i confortava moltes existències; en elles varen ésser els inol·ludables moments d'una anhelada ventura suprema, d'una exploració commosa pel misteri vital que envolcava de mil béns, pel misteri de la vida que és a les ànimes inferiors impenetrable. Totes aqueixes revelacions que sobtadament va procurar-los

mon Anima, varen aixecar en totes les donzelles una regoneixença viva, una admiració profunda. No sabien si jo era en realitat un déu, o si un esperit infernal s'havia encarnat en ma substància. Però en llurs cors els va restar vivent la recordança de ma dominació benefica...

La vesprada s'atancava lentament i solem-nial. Les tenebroses vermellors de la posta s reflectien en el sol de l'ampla cambra, i a fòra s veia l cel esblaimant-se de mica en mica, enfosquint-se gradualment, destriant la seva somorta blavor per damunt de la terra. Una palidesa cor-prenedora s'extenia per les planures, i a poc a poc anava morint el dia esplendorós de la festa. Una ombra violeta i melancònica velava la cara de les virginals donzelles.

En el saló profon les fumeres produïdes pel tabac que havien encès els homes, unides a la forta i subtil olor que llençaven les diferents essències de les dones, havien format una boira enterbolidora i blavenca que semblava talment elevar-se dels cors com un aromat encens. Més aquest encens no era l que s formava voluptuosa i místicament a l'interior de la meua Anima, sempre que ella exercia damunt de les altres criatures la seva benevolença. L'atapait encens que omplia aquella sala verament significava la condensació de la suprema ventura d'aquelles donzelles, felicitat humana que, com més tard l'encens, s'esvairia ineludible i adelaradament en la fredor dels aires humids de l'existència terrena. La meua Anima s va esborronar de la fatalitat del Simbol. (Per terra hi havia algunes fulles de flors vermelles.)

I era l'hora que jo tenia de marxar cap a les ciutats furioses, on la meua vida s desenrotllava amb una activitat i potencia inconcebibles. Me vaig acomiadar eternidament dels Vells; vaig saludar a les famílies reunides en el profon saló.

Les Verges estaven adorablement afadigades, reposant, i aleshores més que mai varen semblar-me divines. I allí jo les vaig deixar, tal vegada per sempre, mig mortes de felicitat i d'ubriaguesa.

JOAN PEREZ JORBA

A UN ROSSINYOL

*No pares de cantar; no pares nit ni dia;
més com refles, tu? de dol o d'alegria?*

*Si és d'alegria l cant
que dia i nit entones,
com és que dura tant?*

*No ho és? Així ja entenc perquè ets constant:
té l plor coses tant bones!
es frueix tant plorant!*

*Oh! plora, rossinyol!
Què t fa que surti l sol,
daurant el món, glorificant la vida,
si és tant espès el vel
am que l teu fat, crudel,
ha deixat la teua ànima ennegrida!*

*Per tu encara és de nit,
de nit sense estelada.*

*Refila, rossinyol, altra vegada,
que l sol no ha pas sortit!
Refila, que és de nit!*

E. GUANYABÈNS

NOTES DE GUILLEM D'HUMBOLDT SOBRE LES NACIONS CASTELLANA, CATALANA I VASCA

A París se publica una revista que s titula *REVUE HISPANIQUE, recueil consacré à l'étude des langues, des littératures et de l'histoire des pays castillans, catalans et portugais.*

Aquesta revista, que surt cinc anys ha, implica, com tot-hom pot veure, per part del seu savi publicador, l'afirmació de l'existència quan menys de tres distints grups historics en la península hispanica, el castellà, el català i el portuguès, oblidant així de tot en tot la preterició política circumstancial i més o menys duradera que pateix el grup català. El sol fet d'haver-hi aqueixa revista és un solid argument en favor del moviment nacionalista català, al qual presta un servei immens.

Ella consagra a París un nucli d'estudis fets diferenciadament dels tres principals pobles qui ocupen l'antiga Hispania. L'estudi de la llengua, de la literatura i de l'història d'un poble és un gran deixondidor de la seva consciència i de les seves energies nacionals. El catalanisme té per això un gran apoi desinteressadament científic en la publicació del nostre amic R. Foulché-Delbosc. Ne recomanem la lectura assídua als estudiosos catalanistes, fent remarcar de passada als conreadors de la llengua, de l'història i de la literatura catalanes, que la *Revue Hispanique*, en la seva secció de «Comptes rendus», dona raó crítica d'obres catalanes i d'història catalana. Com mostra dels importantíssims treballs que vénen a la llum en la *Revue Hispanique*, transcrivim alguns paràgrafs del molt remarcable estudi del senyor Arthur Farinelli *Guillaume de Humboldt et l'Espagne. Appendice. Goethe et l'Espagne*. Faran pensar als catalanistes i als anti-catalanistes més o menys conscients.

Poc podia preveure Humboldt, al començament del segle, lo interessants que havien d'esser actualment per al nacionalisme català, allavors encara prou adormit, les notes dels seus viatges a Espanya, ara tant conscienciosament publicades pel senyor Farinelli.

Vet-aquí ls paràgrafs extrets:

«Viscaia i Catalunya són les soles províncies d'Espanya qui ofereixen un confort veritable: el benestar i l'indústria dels Viscains criden fortament l'atenció d'Humboldt. El paisatge, la cultura, la raça, tot és igualment interessant en el país vasc. No hi ha cap poble que tingui un caràcter tant eminentment nacional, ni que hagi conservat una fisionomia tant original. Els homes són generalment petits, però tots sense excepció tenen traços fins i expressius, sense ésser ni energics ni acusats. Els Vascos són més atrevits que valents, més agils que forts, més irritables que apassionats. Un hom no troba res de semblant en cap altra fisionomia nacional; en cap poble és tant general l'expressió de les forces intel·lectuals. Res, no obstant, revela en ells ni l'astúcia ni l'habili-

tat: s'hi nota, al contrari, l'acord més feliç d'un esperit fi i d'un sentiment dret. Les dones són menys avantatjosament desenrotllades. Llurs traços són menys fins i expressius. Tenen totes una fisionomia nètament acusada: severa, adhuc rígida, que llurs pestanyes fan encara més remarcables. Un hom reconeix tot seguit el Vasc en la lleugeresa i en l'elegància del seu posat. . . .

»El cotxe d'Humboldt atravessava lentament les planes tristes i monotones de Castella. Impossibile de figurar-se un país més desert tot tenint l'apariència d'ésser fèrtil. Se fan moltes lleugues sense veure-s l'ombra d'un habitant. Els vilatges són extremadament rars; més rars encara que les viles i vilatges són els arbres. Davant d'un hom no s'extén sinó una plana limitada a l'horitzó per colines de sorra semblantment descarnades. Poques vegades distreu la vista en aquest desert cap espectacle interessant. Res, no obstant, més meravellós que les muntanyes de Pancorbo a l'entrada de Castella. Roquers nusos i escarpats, a través dels quals serpenteja un pas estret, s'aixequen per dessobre la plana; tenen una forma tant curiosa i tant grotesca que s'hauria perdonat a Don Quixot sí, travessant aqueixa encontrada, els hagués presos per castells encantats. Alguns, en efecte, tenen la forma de veritables castells: no són allí sinó per donar al viatger una imatge *aventureuse* del país que atravesava.

»El 15 de Març del 1800 arriba l'Humboldt a Barcelona. La natura, escriu Guillem, i la seva dona ho repeteix, s'ha mostrat més generosa a Catalunya que en altres províncies d'Espanya. La campanya està perfectament conresada. L'activitat i l'indústria dels Catalans s'assemblen a les dels Holandesos, i és am justícia que s'ha nomenat an aquesta província l'Holanda del Mig-dia. Prop de Martorell, dones i noies seuen a les portes de les cases i fan puntes. Sovint s'hi veuen famílies senceres: la mare i quatre o cinc filles juntes ocupades en aquest treball. Els viatgers francesos consideren Catalunya com la prolongació de la França. Tota aquesta cos-

ta del Mediterrà ha participat durant molt temps de la sort de la França. «Coneguts són, —escriu l'Humboldt a Goethe,—els encisos de Catalunya, aquells puigs coberts de boscos qui alternen agradablement am les valls fèrtils, el conreu cuidadós sense esser minucios del país, la netedat, adhuc l'elègancia dels vilatges i de les cases de camp als voltants de la ciutat, qui respiren per tot arreu l'alegria i el benestar.»

»Sobre Barcelona no tenim per tot record sinó dues línies de Carolina (la muller d'Humboldt):

«Barcelona, —diu ella,—és una ciutat molt agradable, adhuc diré encisadora, bastida a la vora de la mar, voltada de montanyes verdejants i d'innombrables vilatges.»

Una de les obres més remarcables de Guillem d'Humboldt, fruit dels seus viatges a Espanya, és *Esboços sobre l'país vasc*. D'ella fa n Farinelli l següent extret on Humboldt, per comparacions, arriba a la característica de les tres nacions vasca, catalana i castellana: «Compara ls Vascos espanyols an els Vascos francesos, els Vascos an els Catalans i an els Castellans; no amaga gens la seua simpatia pera ls primers, el poble més actiu i més laboriós d'Espanya, qui vivia encara independent, atrinxerat en llurs montanyes; s'interessa a la seua organització interior, a la seua història política; mostra com el clima i la vegetació han influït sobre l caràcter i els costums.

»De la frontera espanyola ençà, al Bidasoa, el paisatge perd en grandor, més guanya en varietat. Un hom se troba sempre voltat de grans i de petites montanyes que han suavitzat llurs escarpaments; un hom veu sempre ls Pireneus davant seu, entreveu la mar çà i enllà, per intervals, a través les escletxes de les colines més baixes. El posat dels habitants, llur caminar sobre tot, traeixen llur origen. Els segles transcorreguts, els aconteixements polítics, han produït una escissió remarcable en la població vasca. Els Vascos francesos han agafat més la lleugeresa francesa, els Vascos espanyols més aviat la

gravetat espanyola. Els primers s'han assimilats a poc a poc, per transicions graduals, an el caràcter general dels Francesos del Mig-dia: les classes superiors, especialment, tenen tots els traços del caràcter dels Gascons; els Vascos espanyols, al contrari, tot mostrant una originalitat més remarcable en llur civilització successiva, s'inclinen noresmenys, adhuc per la llengua, cap a Espanya. Els Vascos espanyols fan paper com nació: llur país, bastant extens, s'ha escapat quasi de tota dependència política; gent del país els governen, gaudeixen de franquies i de llibertats que han tingut bon compte de guardar i de defensar. Per la llur indústria, per la llur posició favorable al comerç, han encaixat un gran benestar que no s troba en lloc més a Espanya, sinó és a Catalunya i a València. Aimen tots apassionadament el país llur; tenen tots el sentiment de l'independència ancorat al fons del cor. Adhuc els nobles, adhuc aquells qui han estat pujats en els col·legis espanyols i qui no saben el vasco l'han oblidat, aimen la patria llur amb orgull i entusiasme. Els Vascos francesos no habiten sinó territoris insignificants: se perden dins la massa de la nació.

»Per tot arreu ont un hom viatja en els països vascos és sorprès per efectes imprevistos. Ni Vascos ni Catalunya pertanyen potser a les províncies més curioses d'Espanya: no tenen res de verament nou qui sorprengui a l'estranger qui hi arriba del Nord; més elles són de molt les províncies més alegres, més variades i més confortables d'Espanya. L'Aragó, qui és al centre, adhuc una part de Navarra, a judicar per quasi bé totes les descripcions, no són sinó països tristos i pobres. Vascos i Catalunya són molt ben poblades, molt ben cultivades; ofereixen una varietat, una vida, una activitat qui contrasten sensiblement am la monotonia de la natura i la peresa dels habitants del rest d'Espanya. Valls i montanyes s'hi succeeixen quasi sempre amb un efecte encisador; la vegetació és fresca i abundosa per tot arreu. Totes les ciutats, viles i vilatges testifiquen el benestar i els progressos de l'indústria i del comerç. Els habitants qui passen llur vida al mig de llurs

montanyes i sobre litoral de la mar són al mateix temps vius i hardits; llur fisionomia revela coratge i fermesa. El Viscaí té més aviat l'hardidesa del montanyès; el Català més aviat la valentia de l'home qui ha atenyut i consolidat son benestar amb una indústria i un comerç desenrotllats. El primer resta encara feliçment en estat primitiu; és rudo i incult; més, de contra, no està gastat ni corromput; el segon és ben bé l'descendent d'un poble importantíssim de traficants, altre temps puixant pel predomini polític i per la riquesa a l'interior. Al contrari de Catalunya, semblantment situada entre la França i l'Espanya, la Viscaia no s'inclina, pel caracter dels seus habitants, ni vers la França ni vers l'Espanya. Els costums, les fisionomies, són diferents. La llengua vasca, original en les seves formes i en els seus sons, és tot en tot incompreensible an els estrangers qui no n'han fet un estudi especial.

»Parlant del clima de Viscaia diu l'Humboldt: «Un hom s'adona molt bé que s troba en una província septentrional d'Espanya: ja al començament de la tardor l'aire no és tant tebi; un hom troba aquí ls mateixos productes que a Alemanya i que a la França del Nord; a Viscaia no hi ha ni terongers, ni palmeres, ni ammetllers, ni oliveres. Això és el que distingeix aquest país de Catalunya. Més aquest Nord és ben bé l Nord d'Espanya; la vegetació, abundantament regada, hi resisteix al fred continuat i rigorós».

»Les montanyes i les valls semblen ordenar-se a Guipuzcoa pera l plaer dels ulls: en lloc no són tant belles. A cada recolzada l panorama varia; la vista no abraça sinó una part limitada del país. Gens d'amples valls, gens de montanyes qui s'allarguin considerablement com a Catalunya. Les pendents són suavidades en la més gran part. Riverols ràpids tallen les praderes en mil replecs tortuosos; l'aigua llisca impetuosa en son estret llit, cau çà i enllà sobre molins que ella posa en moviment. El caminar viu i hardit del poble mostra que està ben avesat a enfilear-se agilmente montanyes amunt. Un hom no veu

sinó molt rarament roques nues i esterils; una rica verdor cobreix les montanyes gaire bé fins al cim. Els camps, les praderes, els boscos d'alzines i de roures alternen els uns als altres. La vegetació exuberant, qui dona un encis particular a les vores de la Garona, ha cessat aquí: no trobeu ja vinyes qui entortolliquen llurs sarments a les branques de les alteroses oliveres, més no les anyoreu gens: els troncs robustos dels arbres, l'herba, el blat hericat i crespat donen al paisatge una bellesa viril qui convé força més a un país montanyós.

»La Viscaia no coneix gaire la grandor desmesurada dels patrimonis, tant perillosa a la cultura i a la població. A Guipuzcoa sobre tot, com remarca Jovellanos, la divisió de les terres ha atenyut quasi bé son més alt grau. Un hom respecta la propietat d'altri, i la campanya no està lliurada, com en altres províncies d'Espanya, a les devastacions dels remats i a les degradacions dels passavolants. Els fruits de l'activitat infadigable dels habitants són visibles per tot arreu: res els podria distingir més avantatjosament de llurs veïns els Castellans. Calia aquesta activitat verament prodigiosa pera fer fertil un terreny naturalment ingrat i sotmès a les inclemencies del clima. El terreny, en efecte, presenta per tot arreu dificultats increïbles: és pedregós i argilós; sense un conreu especial dels més curosos, no produiria sinó esbarzers i brossa; sense la *laya*, impossible de llaurar. D'aquest instrument, proveït d'estenalles, és derivat el proverbi espanyol: «Son de una misma laya».

»Malgrat aquesta activitat, els Vascos són la nació més amable i més alegre qui existeix. La musica i la dansa interrompen sovint el treball més pesat. Els Vascos no viuen en la miseria i l'opressió, com els Castellans: viuen comodament, alegrant-se del benestar llur. Si un hom troba mendicants en llur país, no són generalment indígenes, sinó estrangers. Estan orgullosos dels privilegis, de l'antiguetat i de la gloria de llur nació. Pel seu posat esvelt, per la confiança hardida que inspira llur esguard, se veu bé que no s'han

de planyer gaire i que no concebeixen altre país al món que sobrepugi al llur en benestar. Sobre aquest punt no s'estan pas de parlar-ne als estrangers: alaben llurs virtuts i llurs privilegis. Confessen que Madrit i Castella tenen força avantatges; més allà ls homes, diuen ells, no són tant bons i tant nobles com a Viscaia. Tots aquells, el caracter nacional dels quals no ha estat alterat per l'educació afòra del llur país, participen d'aquests sentiments. Ells se transmeten de generació en generació, i quan regnen en un país que frueix d'un benestar interior, d'una constitució qui no damnifica gens son lliure desenvolupament, d'una igualtat quasi completa, se comprèn fàcilment que una sang clara i pura degui circular en les venes; que l'home estigui tant disposat al treball com a les comoditats i al plaer.

» L'Humboldt l'any 1811, en unes notes sobre les Corts espanyoles, fa reflexions on l'eminent pensador posa l dit a la llaga dels defectes dels rotatges administratius d'Espanya. L'Humboldt se pregunta si l'Espanya podria arribar mai a un estat de felicitat i de tranquil·litat desembarrassant-se de la guerra am la França i consagrant-se a son organització interior. Napoleon, d'altra part, no atenyeria millor son objecte abandonant l'Espanya a son propi destí? La soliditat dels lligams qui uneixen l'America a l'Europa depèn en gran part del govern qui va a establir-se a Espanya. Més quin govern el que actualment té l'Espanya! Un rei allunyat pot-ser per sempre de son reialme, la nació impotent per governar-se ella mateixa! Se formen juntes en les diferents provincies; després una junta central, fins a tant que les Corts se reuneixin. La situació és molt diferent de la de França, on tot ha convergit sempre envers París: existeix a Espanya una diferencia notable entre ls drets, els costums, les habituds, el caracter dels habitants de les diferents provincies, i aquesta diferencia és actualment una deu de calamitats. A les provincies és ont el govern comença a organitzar-se, i l'organització provincial ha resistit an el cambi del govern cen-

tral. Les juntes provincials i les Corts obren conforme principis sovint oposats. Les primeres concentren tota llur atenció sobre la guerra, a la qual deuen llur origen; no desitgen altra cosa sinó enfranquir-se del jou dels Francesos i restablir l'antiga dinastia. Les Corts esguarden un altre objectiu: ho volen reformar tot. Ço que cal a l'Espanya és una monarquia constitucional o bé un govern republicà. D'aquí vénen escissions inevitables, lluites continuades en el sí mateix de l'assemblea. Els republicans no discuteixen sinó projectes de reforma, constitucions noves, lleis al nivell de les llums modernes; el partit contrari plédeja en favor d'una nova constitució, i exigeix que les Corts no s'ocupin sinó de la guerra i de les finances. El desacord entre la Regencia i les Corts és encara més sensible. Cap limit fixo a llur poder; els dos còssos espargeixen, afebleixen llurs forces en lloc de concentrar-les i de dirigir-les cap a un mateix fi. És evident que un estat de coses semblant no pot de cap manera durar llarg temps. La màquina governamental, per falta dels engranatges necessaris, s'enderrocarà tard o aviat; les Corts, un cop establertes en un altre lloc, sobre una escena més vasta, atrauran molt més l'atenció sobre d'elles; se les veurà compostes de membres no llegitims, se les forçarà a disoldre-s o a projectar altres reformes. L'Humboldt no veia altra salvació per l'Espanya sinó en el retorn a la monarquia constitucional llegítima, en l'acord interior dels partits, en l'ordre complet i perfet de llurs forces. L'esperit democràtic, lluny d'esser una felicitat per l'Espanya, era sa ruïna. La nació espanyola, diu ell, és molt devota de ses velles institucions; té massa tranquil·litat i seny naturals pera deixar-se arrocegar a la lleugera per una eferescencia democràtica que li convindria en tant menys quan la França mateixa, son enemiga jurada, ha donat en aquest punt un trist exemple.

» L'Espanya, després d'haver-se donat sa celebre constitució del 18 de Març de 1812, va passar per tristes vicissituds. L'Humboldt,

qui havia previst ses desfetes, no s'va ocupar més de son esdevenidor. «Els afers d'Espanya comencen a embolicar-se,—li escriu—via son germà Alexandre l 26 de Juliol de 1823,—la resistència devé més obstinada.» Vénen desastres sobre desastres. La nació qui era altre temps per les altres un model d'entusiasme i de valentia, se cobria ara d'honta i s'arrocegava per la polç. Era una nació gastada, podrida per dins. Quasi bé tot-hom la pintava trista, decrepita, envilida, corrompuda.»

Han passat d'això més de setanta anys. En aquest entremig quantes guerres, quantes cambis, quantes revolucions, quantes provatures constitucionals polítiques, quantes calamitats en el govern d'Espanya! I l'Espanya no ha sabut trobar encara l regim adequat que la regeneri i li faci viure una vida pròspera, tranquil·la i progressiva! Fins ara ha anat a la recerca d'una constitució homogeneïa, amorfa, adequada a l'esperit i als interessos de l'oligarquia castellana qui pretén conservar encara l poder en l'Estat espanyol. Aquest regim, qualsevol que sia la forma que prengui, porta l'Espanya a la ruïna. Els catalanistes ne proposem un altre de regim polític, un regim que, sense damnificar en l'Estat l'unitat del poder, reconegui i organitzi l'autonomia de les diferents nacionalitats qui viuen més o menys dins l'Estat espanyol.

Segurament no es pas pel camí on s'han trobat i desgraciadament segueixin trobant-se ls desastres i el possible daltabaix de demà que les nacions hispaniques s'han de salvar. Tenim raó ls catalanistes? Serem escoltats a la fi?

Les tradicions governamentals castelleses són molt arrelades, són a prova de vents, d'aiguats i de ciclons; però si la riuada és tant forta potser el desarrelarà aquest bosc migrat i esteril plantat en mig del desert de la gran planicie central d'Espanya, i, vinguda després la bonança, tornarà a brillar allavors esplendid el sol vivificador sobre aquesta terra hispanica.

JOAQUIM CASAS-CARBO

UNA FABRICA DE SANTS. PER SANTIAGO RUSIÑOL ⁽¹⁾

No era una fàbrica de l'arrabal de Barcelona, no: era, tal com marca, una fàbrica, am privilegi per fer sants de cartró-pedra, o pasta-fusta, o paper-guix, o lo que sia, que per això tenen privilegi i són secrets de l'ofici.

Perquè lo que abans era un art seriós, un art inspirat i místic, conresat en la vaguetat del somni, rebent claror de gloria; lo que abans necessitava l raig de l'inspiració i la mirada dels angels, i el somriure de les verges, i l'extasi dels creients, i fins la palma del martiri, avui se fa am privilegi, am turbina o màquina de vapor i amb el secret d'una pasta.

Per fer una imatge que inspiri, ja no necessita l claustre i la soletat del temple: avui el motllo ho fa tot: modela, vernitja i treu un llustre que enamora; avui per encarnar els angels tenim calcomania; per fer el morat del color n'hi ha prou am l'anilina: la qüestió és donar barato, fer els sants a rengles, numerar-los com soldats, vestir-los com cromos i fer-los d'una materia que, ensems que sia de durada, no perjudiqui la bossa.

La qüestió és trobar una pasta. Hi ha qui comença un capet i la pasta d'aquell cap és el motllo am privilegi de tota una vida d'artista; hi ha qui pinta tres pellers i aquells pellers s'arregleren a lo llarg d'una existencia; qui troba una tomba i la converteix en via Appia; qui troba l motllo d'un arbre i en fa un passeig sense fi; qui s topa un dia amb un moro o coneix una odalisca i la va ensenyant pel món, mentres entrin a la barraca.

Aquella fàbrica de sants havia trobat la pasta i l'anava exprement, i feia engunia de veure.

Figureu-vos les imatges, els sants, les verges i els angels, arreglerats com reclutes: aquí, un rengle de Sants Jaumes tots iguals,

(1) Del llibre inedit *Fulls de la vida*.

tots sortits del mateix motllo, tots am la llur etiqueta; més enllà, els mateixos sants més petits, i per lo tant més baratos; els Sants Josephs a dotzenes, les Puríssimes afilerades per mides, i els Sants Cristos penjant a tires del sostre.

Més lluny, i en una altra sala, fabricaven uns Sants Rocs que era la comanda última. Posats sobre d'un prestatge, un home amb un pincellet, amb un pot color de llaga, anava pintant els genolls i no feia més que això, perquè era un especialista; al costat seu, dos homes més feien les clapes del goç: amb una gran simetria anaven de l'un a l'altre, aprofitant el color d'una xicra que tenien; unes nenes d'uns deu anys pintaven les carbacetes; altres, feien el gaiato, i l'amo ls donava pressa, i retocava les cares copiades del model, un Sant Roc posat al fondo, com si fos el capità d'aquell rengle de figures.

Vaig sortir d'aquella fàbrica am ganes de riure i pena. Aquella pasta-cartró embaratint la bellesa, vulgarisant la llegenda, posant en motllo l'ideal, era dels fulls de la vida més ingrats que havia llegit. El cromos fa tornar indis, i aviat els missals i codices, els llibres d'hores, de meditació i de fe, seran escrits am velograf i plens de calcomanies.

Com poden ser modernistes aquests fabricants de pasta!

SANTIAGO RUSIÑOL

BIBLIOGRAFIA

CATALECH ESPELEOLOGICH DE CATALUNYA, recopilat per Norbert Font y Sagué. — Barcelona, 1897.

La vinguda de M. Martel, l'explorador de les caver- nes, a Barcelona, va dotar a Catalunya d'un explorador tant atrevit com ell i que no comptant, ni de molt lluny, amb els seus medis, ja ha fet a hores d'ara alguns descobriments.

Ens referim a l'autor del *Catalech espeleologic*, obra utilíssima per incitar a variats estudis sobre Catalunya subterrània. És el catalech en que s'adona notícia de més fenòmens naturals: arriben a 333. S'ha de fer constar que, encara que l Sr. Font no ha pogut fer personalment les exploracions de totes les coves i avencs de Catalunya, s'ha servit de referències, entre altres les contestacions a l'interrogatori que l *Centre Excursionista* va dirigir, amb aquest intent, a tots els seus delegats.

REVISTA DE REVISTES

El *Mercure de France* del més de Maig publica entre diversos articles un conte den Régner; insereix una *Ballada de la Presó de Reading*, traduïda de l'original anglès den Oscar Wilde, que figura una visió real i decadentista de les tortures, hallucinacions, espasmodismes i denigrants humiliacions que física i moralment experimenten els reclusos en aquella presó, i comença a donar a llum el drama en cinc actes *Margit*, original del celeberrim autor suec August Strindberg, en el qual, amb una psicologia escorcolladora de lo anormal que en la vida de l'ànima s produeix, desde l començament ens fa pressentir am terror la tragedia fatal que més tard contorbarà als personatges; valiosos procediments estètics de que s valen la majoria dels dramaturgs moderns del Nord.

— La *Revue Blanche* és una publicació revolucionària que aplega en ses columnes una part del jovent francès partidari de l'independència anarquica i del simbolisme intel·lectual. En el numero corresponent al 15 de Maig continua la publicació de la novela den Gustave Kahn, *Le Cirque Solaire*; insereix un article polític de Henri Lesvignes sobre *La fracció socialista en el Reichstag*; publica unes atapaïdes notes den Paul Signac sobre *L'Impressionisme i el neo-impressionisme pictòrics*, en les quals se fa molt encertadament la relació dels procediments tècnics de que s valen els pintors d'aqueixes escoles radicals. Hi ha també unes estrofes subscriïdes per Emmanuel Benjamin-Constant, de les quals mereixen citar-se ls següents versos, titulats *Bérgers*, per la tendra i decadentista emoció que revelen, per l'especial encantament simbolic que produeixen i per la llur estructura lliure i senzilla:

L'étoile leur souriait douce dans la nuit...

Une lune de clarté...

Un petit vent parfumé...

De la beauté...

Tous les bergers s'en sont allés...

Leurs moutons boient la tête

Pour approuver. — Les bonnes bêtes...

— El numero corresponent al més d'Abril del *Novy Kult*, revista lliure que s publica a Praga, insereix una traducció de l'article den Camille Mauclair titolat *Reflexions sobre les direccions contemporànies*, i dona a llum un estudi molt interessant den Stan Przibiszewski sobre la *Naixença de l'Església de Satà*.

— La *Moderní Revue*, també de Praga, publica en el seu numero d'Abril una traducció de l'*Anticrist* den Nietzsche, una poesia den A. Sova i una munió de crítiques sobre llibres nous.

— La *Clavallina*, de Perpinyà, publica en el seu nombre del 15 de Maig un article den Lucien Descaves titolat *Doloureuses* i un estudi sobre l jove poeta Frederic Saisset, que acaba de publicar un volum de poesies.

J. P. J.

M.

TIP. «L'AVENÇ», RONDA UNIVERSITAT, 4, BARCELONA